

Конкурентоспроможність учителя і фактори, що на неї впливають

Олена Володимирівна Семеніхіна¹, Ольга Миколаївна Удовиченко²

Опубліковано	Секція	УДК
18.03.2024	Освіта/Педагогіка	371.134

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10828938>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті актуалізується проблема конкурентоспроможності вчителя та аналізуються фактори, які впливають на неї. Використано теоретичні методи (аналіз, узагальнення і систематизація наукових результатів, пов'язаних із конкурентоспроможністю) для виявлення зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на конкурентоспроможність вчителя. Для аналізу наукових результатів використано наукометричну базу Webofscience. До уваги бралися публікації не старіше 5 років як результат пошуку за ключовим словом «competitiveness». Обґрунтовано вплив факторів особистісних (розвиток творчого мислення, психічного здоров'я, емоційного інтелекту вчителів, здатність адаптуватися) та зовнішніх (багатомірність цифрових технологій, урахування у програмах підготовки учителів підприємницької компетентності вчителя та якісної організації практик, міцні зв'язки у тріаді «Громада-Школа-Університет», багаторівнева система підтримки, Інтеграція науки та інновацій).

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель, конкурентність, конкурентна здатність, конкурентна перевага, стейкхолдери, професійна освіта

Teacher Competitiveness and factors that Influence it

Annotation. The article updates the problem of competitiveness of teachers and analyzes the factors influencing it. Theoretical methods (analysis, generalization, and systematization of scientific results related to competitiveness) are used to identify external and internal factors influencing teachers' competitiveness. The scientometric database Webofscience was used to analyze. We considered published publications within five years and searched for results using the keyword "competitiveness." We identified personal factors influencing the competitiveness of teachers, which were divided into groups of personal qualities of a teacher (qualities indicate the characteristics of a teacher as a person; professionally significant qualities are determined by the specifics of pedagogical activity; socially required qualities are determined by society). Based on the generalization of scientific results, we have found that the development of creative thinking, the development of mental health and emotional intelligence of teachers, and their ability to adapt to society affect the competitiveness of today's teachers. Teachers need to be

¹доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформатики, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3896-8151>

² кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3401-3251>

flexible and ready to adapt to changes in the needs of students and IT. They must also have developed communication skills (alive and digital) to communicate effectively with students, parents, and colleagues. Today, it is essential for teachers to create a supportive and inclusive learning environment where every student feels important and encouraged. Interacting with other teachers to share experiences and resources is equally important. We have identified several external factors that influence teachers' competitiveness, including the development and multidimensionality of digital technologies; teacher education and professional development programs and their outcomes; multi-level teacher training/internships/professional development; the integration of science, innovation, and research pedagogies; and the existence of strong ties in the community-school-university triad.

Keywords: professional training, teacher, competition, competitive ability, competitive advantage, stakeholders, vocational education.

Вступ

Конкуренція у світі сьогодні стає трендом, який охоплює всі сторони суспільного життя і торкається професійної діяльності кожної людини. Конкурентна активність відбувається там, де є суперництво чи боротьба за щось: співробітники підприємств чи організацій прагнуть перевершити кар'єру колег, претенденти на роботу бажають на співбесідах обійти конкурентів і обійняти бажану посаду, номінанти на право отримати грант намагаються продемонструвати переваги своїх досліджень тощо. Певна конкуренція спостерігається і в освітній галузі, оскільки випускники університетів намагаються витримати конкуренцію при пошуку роботи та її утриманні. Тому заклади вищої освіти останнім часом, орієнтуючись на стейкхолдерів, в освітньо-професійних програмах підготовки фахівців передбачають формування умінь діяти в ситуаціях невизначеності, намагаються розвивати лідерські якості і навички підприємництва. Водночас чи буде це сьогодні достатнім для конкурентоспроможності вчителя?

Конкурентоспроможність особистості, як правило, інтерпретується як єдність низки характеристик особистості: орієнтованість на професію та на себе як на професіонала в обраній сфері; гнучкість (емоційна, поведінкова, інтелектуальна), яка виявляється у внутрішніх і зовнішніх формах активності; компетентність (володіння професійними знаннями, уміннями, навичками та вміння їх застосовувати); навички комунікації. Проблема підготовки конкурентоспроможної особистості не нова, і більшою мірою розглядається в контексті економічного розвитку та запроваджених інновацій у роботу підприємств і організацій. Так, у [1] автори наголошують, що у контексті Індустрії 4.0 та 5.0 конкурентоспроможність нерозривно пов'язана з інноваційністю та постійним технологічним прогресом, що становить серйозний виклик для країн та організацій, які прагнуть процвітати. Про вплив медіа на конкурентоспроможність організацій зазначається у [2]: «Електронні засоби масової інформації мають вирішальне значення для досягнення конкурентоспроможності компаній, оскільки вони дозволяють їм бути представленими на глобальному ринку». Розвиток ІТ вплинув як на галузеву конкурентоспроможність підприємств і організацій [3], так і на конкурентоспроможність фахівця через соцмережі, про що свідчать розвідки [4; 5; 6].

Особистісна конкурентоспроможність виявляється через індивідуальні форми діяльності особистості, будь то бухгалтер, менеджер чи вчитель. Про конкурентоспроможність майбутнього фахівця крізь призму його підготовки зазначають автори публікацій [7; 8; 9]. Вони наголошують, що з розвитком технологій у суспільстві змінюються і вимоги, які ставляться до їх професійної діяльності, а отже, і до професійної підготовки. Погоджуючись із цим, зазначимо, що якщо раніше, наприклад, завданням вчителя було донести знання, то сьогодні функція вчителя зміщується в бік

формування у молоді умінь вчитися і продуктивно комунікувати в полікультурному просторі, що відповідно, накладає певні умови до результатів підготовки вчителя, а, отже, і його конкурентоспроможності.

Аналіз вітчизняних [10; 11] та закордонних наукових досліджень [12; 13] щодо тлумачення поняття «конкурентоспроможність вчителя» свідчить, що це складне утворення, яке характеризується здатністю успішно реалізувати себе особистісно, професійно і соціально через інтеграцію різних якостей (набута система професійних знань та вмінь, м'які соціальні навички, особистісні характеристики тощо). Проте наразі відсутні наукові розвідки, які б систематизували фактори, які впливають на конкурентоспроможність сучасного вчителя.

Мета статті: охарактеризувати фактори, які впливають на конкурентоспроможність сучасного вчителя.

Методи і матеріали: аналіз, узагальнення і систематизація наукових результатів, пов'язаних із конкурентоспроможністю сучасного вчителя, для виявлення факторів, які впливають на його конкурентоспроможність. Для аналізу наукових результатів використано наукометричну базу Webofscience. До уваги бралися публікації не старіше 5 років як результат пошуку за ключовим словом «competitiveness» (конкурентоспроможність).

Результати

За результатами бібліографічного аналізу вдалося виявити низку особистісних і зовнішніх факторів, які, як підтверджено науковцями, позитивно впливають на конкурентоспроможність сучасного вчителя.

Особистісні фактори можна розподілити на три групи: психологічні, професійно-значущі, соціально затребувані особистісні якості. До психологічної групи слід віднести такі, що допомагають розвинути особистісну конкурентоспроможність педагога: адекватна самооцінка (позитивне самопізнання педагогом власних навичок і здібностей, які необхідні для досягнення цілей) та впевненість у собі, емпатію (розуміння емоційного стану учня, співпереживання, вміння стати на його позицію), цілеспрямованість (вміння реалізувати намічене і доводити справу до логічного завершення), комунікативність (уміння спілкуватися на професійні теми конструктивно, володіння словом і навичками ділової комунікації). Друга група професійно-значущих якостей включає в себе: професійну зацікавленість, адаптованість, здатність до творчості (креативність), компетентність, гнучкість, стресостійкість, здатність і готовність до безперервної загальної та професійної освіти, саморозвитку. До третьої групи увійшли соціально-затребувані якості: харизматичність, освіченість (не лише достатній обсяг професійних знань, а й світосприйняття, здатність самостійно аналізувати явища, процеси, що відбуваються в суспільстві тощо), працездатність, мобільність (здатність і готовність педагога відповідати вимогам професійного співтовариства, рівню розвитку науки і технології, організації та умовам праці), прогнозованість.

Описана класифікація особистісних факторів ґрунтується на результатах таких публікацій. У статті [14] обґрунтовано, що творче мислення у 21 столітті є провідною когнітивною здатністю вищого рівня, яка характеризує конкурентоспроможність країни. Теза підтверджується якісним дослідженням взаємозв'язку між інноваціями у практичній діяльності учителів та творчим мисленням аспірантів. Дослідження виявило опосередкований зв'язок між ігровими технологіями та академічною самоефективністю. Результати дослідження свідчать, що інноваційна діяльність учителів позитивно пов'язана з творчим мисленням аспірантів.

Мета дослідження [15] полягала у аналізі поширеності факторів ризику (депресія і тривога) при взаємодії в рамках післядипломної освіти для студентів різних, у тому числі вчительських, спеціальностей в контексті їх конкурентоспроможності. Виявлено, що аспіранти, які часто зазнають расової дискримінації, мають шанси на виявлення депресії та тривоги в 2,3 і 3,0 рази відповідно, ніж ті, хто ніколи не стикався з дискримінацією. Підтримка сім'ї та друзів пом'якшує ці стосунки, а уявна конкурентоспроможність їх загострює. Автор доводить, що організаційні та індивідуальні фактори психічного здоров'я аспірантів можуть вплинути на конкурентну взаємодію з однолітками, викладачами, родиною та друзями. Інше дослідження [16] вивчало зв'язки впливу особистості вчителя на ефективність його професійної діяльності і вигорання вчителя. Автори провели мета-аналіз 25 досліджень, які описували (доводили) взаємозв'язок між «великою п'ятіркою» особистості вчителя (відкритість, сумлінність, екстраверсія, приємність та емоційна стабільність) і двома результатами, пов'язаними з роботою вчителя (тобто ефективність вчителя і вигорання). У висновку автори стверджують, що домени «великої п'ятірки» вчителів (за винятком приємності) позитивно пов'язані з ефективністю вчителя, а емоційна стабільність вчителя, екстраверсія та сумлінність негативно пов'язані з вигоранням.

Сучасний вчитель повинен бути готовий адаптуватися до змін у навчальних стандартах, потребах учнів та нових технологій. Вчитель повинен бути готовим працювати в різних умовах та з різними групами учнів. Дослідження [17] свідчить про зв'язок конкурентоспроможності з особистісними рисами і мотивацією. У результаті аналізу виявлено чотири рівні академічної успішності. Група студентів з високим балом успішності статистично вирізнялася конкурентоспроможністю, а також сумлінністю та внутрішньо мотивацією.

Отже, виявлені особистісні фактори впливу на конкурентоспроможність учителя поділяються на групи особистісних якостей: особистісні якості свідчать про особливості особистості педагога, як людини, професійно-значущі якості визначаються специфікою педагогічної діяльності; соціально-затребувані якості визначаються соціумом.

Зовнішні фактори, які позитивно впливають на конкурентоспроможність сучасного вчителя, визначаються чинниками, які є об'єктивними впливами по відношенню до вчителя. Узагальнення наукових праць свідчить, що до них слід віднести: розвиток і багатомірність цифрових технологій; освітньо-професійні програми підготовки учителів та результати, що в них зафіксовані; багаторівневість підготовки/ стажування/ підвищення кваліфікації вчителів; інтеграція науки, інновацій та дослідницької педагогічної діяльності; наявність тісних зв'язків у тріаді «Громада-Школа-Університет».

На підтвердження цієї тези наведемо результати кількох досліджень.

Важливість опанування сучасних технологій (цифрових, інформаційних, педагогічних тощо) обґрунтована у [18]. Автори продемонстрували необхідність професійної підготовки фахівців відповідно до викликів, що пов'язані із стрімко поширюваною цифровізацією, для конкурентоспроможності економіки. Стаття демонструє важливість професійних знань в умовах цифровізації і наголошує про важливість змін, яких сьогодні в освітній галузі недостатньо. Інша стаття наголошує на актуальності цифрової освіти сьогодні [19]. Автори стверджують, що поява бізнес-інтернет-моделей зумовила появу онлайн-університетів, які пропонують свої програми бакалаврату та магістратури виключно у віртуальному просторі з мінімальною фізичною присутністю. У статті доведено важливу роль дотримання якості цифрової освіти для стратегічної конкурентоспроможності онлайн-освіти в США. У роботі [20] подано аналіз українського досвіду упровадження дистанційного навчання в часи

пандемії та наголошується на важливості для сучасного вчителя використовувати різноманітні цифрові інструменти для провадження професійної діяльності.

Також низкою публікацій доведено запит суспільства загалом і освітньої галузі, зокрема, на опанування вчителем цифрових технологій і засобів [21], здатність візуалізувати навчальний матеріал [22], використовувати ІТ в організації інклюзивного освітнього простору [23], для реалізації профорієнтаційної роботи молоді [24], формування в них навичок інформаційної гігієни [25] та медіаграмотності [26], умінь саморозвиватися за рахунок цифрових освітніх платформ [27] тощо.

Освітньо-професійні програмами підготовки вчителів під впливом цифровізації суспільства й розвитку технологій зазнають змін, причому не лише у змісті навчання, а й у заявлених результатах професійної підготовки, серед яких підприємницька компетентність і креативність. У статті [28] досліджується підприємницька поведінка вчителів у школах в контексті інновації загальношкільної педагогіки та навчальних програм. Обґрунтовується, що підприємницька поведінка вчителів є ефективною для сучасного мінливого, часто невизначеного і водночас вимогливого освітнього контексту. В іншій публікації [29] творчі, інноваційні та підприємницькі здібності розглядаються як вирішальний фактор у підвищенні національної конкурентоспроможності. Результати експериментального навчання, яке наслідувало ідею культивування підприємницького мислення, свідчать про значне покращення інноваційної мотивації, креативності та метапізнання на курсах, де реалізовувалися спеціальні проекти.

Ще одним важливим фактором, який впливає на конкурентоспроможність учителя є налагодження зв'язків у системі «Громада-Школа-Університет». Зокрема, у статті [13] представлено новий підхід до вимірювання ефективності програм підготовки вчителів в університетах США через дослідження їх працевлаштування. Було виявлено, що навчання за певними освітньо-професійними програмами (ОПП) має значення для результатів прийому на роботу вчителів-початківців, але конкурентоспроможність ОПП була невіддільна від їхнього географічного розташування. Основним висновком стала теза про те, що випускники програм із міцними партнерськими відносинами між школою та громадою є більш конкурентоспроможними на місцевому ринку праці.

Іншим важливим зовнішнім фактором є багаторівнева система підтримки. На цьому наголошено у статті [30], де автори досліджували кар'єрні шляхи докторантів та їх викладацької діяльності. За результатами глибинних інтерв'ю виявлено/підтверджено зв'язок між конкурентоспроможністю докторантів на ринку праці та наявністю багаторівневої системи підтримки та режиму навчання через такі канали, як фінансова підтримка та проектна співпраця. В іншому дослідженні [31] доведено взаємозв'язок між двома вимірами якості навчання та ефективністю професійної діяльності вчителя-стажиста. На основі кореляційного аналізу показано, що якість підготовки викладачів і якісна взаємодія мали позитивний і значний зв'язок з ефективністю професійної діяльності стажиста та викладача. Автори рекомендують постійно організовувати семінари та практикуми не лише для вдосконалення компетентності, а й забезпечення конкурентоспроможності вчителів.

Окремо серед факторів впливу на конкурентоспроможність учителя науковці відзначають інтеграцію науки та інновацій. Загалом наукова робота може допомогти вчителю розвинути [32] свої навички та знання, що може збільшити його конкурентоспроможність на ринку праці. Цьому додатково сприятимуть покращення комунікаційних навичок, розширення мережі контактів, покращення репутації, отримання нового досвіду, підвищення кваліфікації. У публікації [33] автори аналізують різні типи відносин, які науковці пов'язують з поняттям інновації, і доводять, що фрагментарний характер інновацій серед дослідників гальмує розвиток інновацій

загалом та конкурентоспроможності, зокрема. Інший прояв цього фактору зафіксовано у роботі [34], яка ґрунтується на міжнародному дослідженні продуктивності наукових розвідок у закладах вищої освіти 15 країн світу. Результати свідчать, що роль академічних дослідників змінюється, а сучасні вимоги ставлять під загрозу їх автономію. Головним висновком є теза: гонитва за продуктивністю досліджень, а також рішення, що ґрунтуються на можливостях, можуть не лише обмежити автономію дослідників, але й поставити під загрозу їхню академічну доброчесність.

Отже, за результатами аналізу, узагальнення і систематизація наукових результатів, пов'язаних із конкурентоспроможністю сучасного вчителя, було виявлено фактори, які впливають на його конкурентоспроможність (рис. 1).

Рис.1. Фактори, які впливають на конкурентоспроможність вчителя
Джерело: складено автором на основі даних [1-34].

Висновки

Отже, на конкурентоспроможність вчителя сьогодні впливають внутрішні (особистісні) і зовнішні (об'єктивні) фактори. Вчителі повинні мати глибокі знання у своїй предметній галузі, вміти використовувати сучасні методики навчання, прагнути і бути готові до постійного професійного розвитку. Вони мають позитивно сприймати розвиток ІТ та використання цифрових засобів для покращення процесу навчання та залучення учнів до активного навчання. Вчителі мають бути відкритими до інновацій і розвивати власну креативність для створення цікавих і водночас ефективних навчальних середовищ. Вчителі мають бути гнучкими і бути готовими адаптуватися до змін у навчальних стандартах, потребах учнів та нових технологій. Вони повинні мати розвинені навички спілкування та цифрової комунікації, які дозволяють їм ефективно спілкуватися з учнями, батьками та колегами. Для вчителів сьогодні важливо мати

можливість для створення сприятливого, у т.ч. інклюзивного, середовища для навчання, де кожен учень відчуває себе важливим та заохоченим. Не менш важливим фактором є взаємодія з іншими учителями для обміну досвідом та ресурсами. Конкурентоспроможність вчителя сьогодні посилюють зовнішні фактори, до яких відносимо: багатомірність цифрових технологій – вчитель має бути обізнаним у розмаїтті цифрових інструментів і засобі, які швидко поширюються у суспільстві, але які не завжди опановуються в межах ОПП. Також важливим бачимо увідповіднення/ удосконалення/ модернізацію результатів освітніх програм підготовки вчителя в частині розвитку їх підприємницької компетентності, якісної організації практики та налагодження зв'язків у триаді «Громада-Школа-Університет». Не менш важливим є передбачення багаторівневої системи підтримки та залученість учителів до науково-дослідженої діяльності.

Список використаних джерел

1. Lewandowska A., Berniak-Woźny J., Ahmad N. Competitiveness and innovation of small and medium enterprises under Industry 4.0 and 5.0 challenges: A comprehensive bibliometric analysis. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*. 2023. Vol. 18, No. 4. P. 1045-1074. DOI: <https://doi.org/10.24136/eq.2023.033>
2. Malić-Bandur K. Electronic media as a key of competitiveness of transition countries. *Informatologia*. 2006. Vol. 39, Iss. 4. P. 280-285. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-35548982977&partnerID=40&md5=611d9a833917a1fec2d895c486a0cfb8>
3. Golmohammadi A., Gauri D.K., Mirahmad H. Social Media Communication and Company Value: The Moderating Role of Industry Competitiveness. *Journal of Service Research*. 2022. Vol. 26, Iss. 1. P. 120-135. DOI: <https://doi.org/10.1177/10946705211072429>
4. Pike J., Bateman P., Butler B. You Saw THAT?: Social Networking Sites, Self-Presentation, and Impression Formation in the Hiring Process. *AMCIS 2012 Proceedings*. 2012. URL: https://web.archive.org/web/20200323124933id_/https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1457&context=amcis2012
5. Frison E., Eggermont S. Browsing, Posting, and Liking on Instagram: The Reciprocal Relationships between Different Types of Instagram Use and Adolescents' Depressed Mood. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2017. Vol. 20, № 10. P. 603-609. DOI: <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0156>
6. Blight M.G., Ruppel E.K., Schoenbauer K.V. Sense of Community on Twitter and Instagram: Exploring the Roles of Motives and Parasocial Relationships. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2017. Vol. 20, № 5. P. 314-319. DOI: <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0505>
7. King R.B., McInerney D.M., Watkins D.A. Competitiveness is not that bad... at least in the East: Testing the hierarchical model of achievement motivation in the Asian setting. *International Journal of intercultural relations*. 2012. Vol. 36. № 3. P. 446-457. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.10.003>
8. Garcia-Martinez A.J., Gutierrez-Hita C., Sanchez-Soriano J. Competitiveness, cooperation, and strategic interaction a classroom experiment on oligopoly. *Revista Internacional de Sociologia*. 2012. Vol. 70. № 1. P. 167-187. URL: https://www.researchgate.net/publication/275937860_Competitiveness_cooperation_and_strategic_interaction_A_classroom_experiment_on_oligopoly
9. Tang Shi-Ming, Shi Fang-Miao, Chen Xi. Career Competitiveness of College Graduates: Issues and Problem Solving. *International Conference on Sociology and Psychology (ICSP)*. Changsha: People's Rep. of China, 2015. P. 171-175.

10. Бабенко Т.В., Бабенко А.Л. Студоцентрований підхід до організації освітнього процесу як умова розвитку конкурентоспроможності майбутнього вчителя. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 207. С. 79-83. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-79-83>
11. Брижак Н.Ю., Мішкулинець О.О. Особливості конкурентоспроможності сучасного вчителя початкової школи. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія". Мукачево : МДУ, 2019. Вип. 2(10), Ч.1. С. 131-133. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5225/1/Features_competitiveness_modern_elementary_school_teacher.pdf
12. Master B., Sun M., Loeb S. Teacher Workforce Developments: Recent Changes in Academic Competitiveness and Job Satisfaction of New Teachers. *Education Finance and Policy*. 2018. Vol. 13, Iss. 3. P. 310-332. DOI: https://doi.org/10.1162/edfp_a_00215
13. Yang H., Yang M., Batt L., Xie X., You E., Goff P. A new evaluation approach for teacher preparation programs using labor market competitiveness of teacher applicants. *Teaching and Teacher Education*. 2021. Vol. 104. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103368>
14. Yao H., Liu W., Chen S. Teachers sustainable teaching innovation and graduate students creative thinking: The chain mediating role of playfulness climate and academic self-efficacy. *International journal of management education*. 2024. Vol. 22, Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2023.100900>
15. Posselt J. Discrimination, competitiveness, and support in US graduate student mental health. *Studies in graduate and postdoctoral education*. 2021. Vol. 12, Iss. 1. P. 89-112. DOI: <https://doi.org/10.1108/SGPE-07-2020-0042>
16. Kim L.E., Jörg V., Klassen R.M. A Meta-Analysis of the Effects of Teacher Personality on Teacher Effectiveness and Burnout. *Educational psychology review*. 2019. Vol. 31, Iss. 1. P. 163-195. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10648-018-9458-2>
17. Baumann C., Harvey M. What is unique about high performing students? Exploring personality, motivation and competitiveness. *Assessment & evaluation in higher education*. 2021. Vol. 46, Iss. 8. P. 1315-1327. DOI: <https://doi.org/10.1080/02602938.2020.1870930>
18. Hetmańczyk P. Digitalization and its impact on labour market and education. Selected aspects. *Education and Information Technologies*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12203-8>
19. Chakraborty S. Digital quality's role in US online higher education. *Quality Assurance in Education*. 2023. Vol. 32, Iss. 1. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1108/QAE-05-2023-0083>
20. Rudenko Yu.O., Semenikhina O.V., Kharchenko I.I., Kharchenko S.M. Distance Learning: Results Of A Survey Of Teachers And College Students. *Information Technologies and Learning Tools*, 2021. Vol. 86, Iss. 6. P. 313-333. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4343>
21. Yurchenko A., Rozumenko A., Rozumenko A., Momot R., Semenikhina O. Cloud technologies in education: the bibliographic review. *Informatyka, Automatyka, Pomiarzy W Gospodarce I Ochronie Środowiska*. 2023. Vol. 13, № 4. P. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.35784/iapgos.4421>
22. Semenikhina O., Kudrina O., Koriakin O., Ponomarenko L., Korinna H., Krasilov A. The Formation of Skills to Visualize by the Tools of Computer Visualization. *TEM Journal*. 2020. Vol. 9, Iss. 4. P. 1704-1710. DOI: <https://doi.org/10.18421/TEM94-51>
23. Drushlyak M., Semenikhina O., Kharchenko I., Mulesa P., Shamonia V. Effectiveness of Digital Technologies in Inclusive Learning for Teacher Preparation. *Journal of Learning*

- for Development. 2023. Vol. 10, № 2. P. 177-195. DOI: <https://doi.org/10.56059/jl4d.v10i2.777>
24. Ostroha M., Drushlyak M., Shyshenko I., Naboka O., Proshkin V., Semenikhina O. On the use of social networks in teachers' career guidance activities. E-learning in the Time of COVID-19 "E-learning". Katowice-Cieszyn, 2021. Vol. 13. P. 266-277. DOI: <https://doi.org/10.34916/el.2021.13.22>
25. Rudenko Y., Ahadzhanova S., Ahadzhanov-Honsales K., Bieliaieva O., Korovai A., Semenikhina O. Effective Educational Ukrainian Practices of the Formation of Media Literacy. 46th MIPRO ICT and Electronics Convention (MIPRO), Opatija, Croatia, 2023. P. 654-659. DOI: <https://doi.org/10.23919/MIPRO57284.2023.10159822>
26. Semenog O., Semenikhina O., Oleshko P., Prima R., Varava O., Pykaliuk R. Formation of Media Educational Skills of a Future Teacher in the Professional Training. Revista Românească pentru Educație Multidimensională. 2020. Vol. 12, Iss. 3. P. 219-245. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.3/319>
27. Semenikhina O., Yurchenko A., Sbruieva A., Kuzminskyi A., Kuchai O., Bida O. The Open Digital Educational Resources In IT-Technologies: Quantity Analysis. Information technologies and learning tools. 2020. Vol. 75, Iss. 1. P. 331-348. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3114>
28. Chun Sing Maxwell Ho, Jiafang Lu, Darren Anthony Bryant. Understanding teacher entrepreneurial behavior in schools: Conceptualization and empirical investigation. Journal of Educational Change. 2021. Vol. 22, Iss. 4. P. 535-564 DOI: <https://doi.org/10.1007/s10833-020-09406-y>
29. Chun-Mei Chou, Tsu-Chi Shen, Tsu-Chuan Shen, Chien-Hua Shen. The impact of CIE education integrated with the BIG 6 teaching strategy on students' innovative motivation, creativity, metacognition, and self-perceived employability. Thinking skills and creativity. 2023. Vol. 48. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101287>
30. Yun Ge. Career trajectory and cross-system mobility: Career planning of doctoral students in Macao. Higher education quarterly. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1111/hequ.12474>
31. Senyamator F., Dankyi L.A., Dorsah E., Asare M. Relationships between Dimensions of Instructional Quality and Trainee-Teacher Effectiveness. American Journal of Distance Education. 2023. Vol. 37, Iss. 2. P. 119-132. DOI: <https://doi.org/10.1080/08923647.2022.2157664>
32. Семеног О.М., Семеніхіна О.В., Безуглий Д.С. Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 62, № 6. С. 240-252. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v62i6.1917>.
33. Elsa Catalina Olivas Castellanos, Leonel De Gunther Delgado. Strategic Innovation: Conception of Innovation among Social Sciences Researchers in Higher Education in Northwestern Mexico. Innovative Higher Education. 2022. Vol. 47, Iss. 5. P. 855-874. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10755-022-09607-8>
34. Khan T.A., Jabeen N., Christensen T. Rewarding academics: Experiences of the Tenure Track System in Pakistan. Higher Education Quarterly. 2022. Vol. 77, Iss. 3. P. 427-446. DOI: <https://doi.org/10.1111/hequ.12410>